עין משפט נר מצוה

לו א מיי' פ"א מהל' יבום הלכה יב טוש"ע אה"ע סי' קסב סעיף ב:

◆

תורה אור השלם

1. וְנִגְּשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה בְּפָנָיו וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו: דברים כה ט

◆

תוספות ישנים

החולץ ליבמתו וחזר וקדשה. למאי נקט וחזר וקדשה. ונראה דלרבותא נקטיה דאע"ג דקדשה והוו האחין באין מכחו וכדידיה ליכא אלא לאו כעלמא מ"מ אמר ריש לקיש דאיכא עלייהו כרת: סיפא אתאן לר' עקיבא דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין. ותימה דנקט א' מן האחים ה"ה דה"מ למימר הוא עצמו דהא כדידיה נמי ליכא לאו ושמא דאה"נ דקאמר כן דמן האחים ר"ל אחי המת:

◆

תוס' חד מקמאי

איתמר החולץ ליבמתו וחזר וקדשה אר"ל הוא אינו חייב כרת על החלוצ' והאחין חייבין עליה כרת בין הוא ובין אחיו חייבין על צרתה כרת ור"י אמר בין הוא ובין אחיו אין חייבין על חלוצה ולא על הצרה כרת והלכתא כר"י דאיתמר הבא על יבמתו וחזר ובא הוא או אחד מאחיו [על צרתה] רב אחא ורבינא חד אמר בעשה וחד אמר בכרת מ"ד בעשה כר"י מ"ד בכרת כר"ל וקיימא לן בכל היכא דפליגי רב אחא ורבינא רב אחא לחומרא ורבינא לקולא והלכתא כרבינא לקולא וקי"ל דר"י ור"ל הלכה כר"י הלכך הלכתא כותיה דר"י ואע"ג דרב אשי סבר כר"ל וכן פסק הרב בפרק החולץ:

היתה אמו אנוסת אביו ונשאת לאחיו מאביו ומת זו היא אמו שפוטרת צרתה ואע"פ ששנו חכמים במשנתנו חמש עשרה יש לנו להוסיף שש עשרה כגון זו א"ל ר"ל לרבי יוחנן ללוי דאמר דאי נמי קתני לתני החולץ ליבמתו וחזר וקדשה ומת בלא בנים דמגו דאיהי אסורה צרתה נמי אסירא א"ל לפי שאינה בצרת צרה ולימא ליה חייבי לאוין היא וחייבי לאוין בני חליצה ויבום נינהו לדבריו קאמר ליה לדידי חייבי לאוין הם וחייבי לאוין בני חליצה ויבום נינהו אלא לדידך חייבי כריתות נינהו לפי שאינן בצרת צרה איתמר החולץ ליבמתו וחזר וקדשה אמר ר"ל הוא אין חייב על החלוצה כרת והאחין חייבין על החלוצה כרת על הצרה בין הוא ובין האחים חייבין על הצרה כרת ורבי יוחנן אמר בין הוא ובין האחין אינן חייבין לא על החלוצה כרת ולא על הצרה כרת מ"ט דר"ל אמר קרא אשר לא יבנה כיון שלא בנה שוב לא יבנה איהו הוא דקאי בלא יבנה אבל אחיו כדקיימי קיימי ועלה דידה הוא דקאי בלא יבנה הא צרה כדקיימי קיימי ורבי יוחנן מי איכא מידי דמעיקרא אי בעי האי חליץ ואי בעי האי חליץ ואי בעי (א) להאי חליץ ואי בעי להאי חליץ והשתא קאי עלה בכרת אלא איהו שליחותא דאחים קעביד איהי שליחותא דצרה קעבדה איתיביה ר' יוחנן לר"ל החולץ ליבמתו וחזר וקדשה ומת צריכה חליצה מן האחין בשלמא לדידי דאמינא חייבי לאוין נינהו היינו דצריכה חליצה מן האחין אלא לדידך אמאי צריכה חליצה ולטעמיך אימא סיפא עמד אחד מן האחין וקדשה אין לה עליו כלום ואי חייבי לאוין נינהו אמאי אין לה עליו כלום אמר רב ששת סיפא אתאן לר"ע דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין וליתני לדברי ר"ע אין (ב) לו עליו כלום קשיא

היתה אמו אנוסת אביו ונשאת לאחיו מאביו. קידושין תופסין בה ואפילו לר' יהודה הקידושין תופסין בחייבי לאוין וכשמת נמצאת צרתה צרת ערוה ופטורה: **ללוי דאמר דאי נמי קתני.** דהא מתני' רבי יהודה (ג) ובדיק לה לוי אמו אנוסת אביו: **וחזר וקדשה.** וקידושין תופסין לו בה דאינה עליו אלא בלאו דכתיב אשר לא יבנה את בית אחיו כיון שלא בנה שוב לא יבנה: **ומת בלא בנים.** ולו אשה אחרת: **דמיגו דהיא אסורה.** לאחים דקיימא עלייהו בכרת לר"ל דאמר לקמן בשמעתין האחין של חולץ חייבין על החלוצה כרת צרתה נמי אסורה: **לפי שאינה בצרת צרה.** דליכא למיתני בה הלכה צרתה ונשאת לאחד מן האחין דהא לכולהו אסירא דכל עריות דמתני' על האחד מהם ערוה ועל שאר אחין מותרות ומצי למיתני בה הלכה צרתה ונשאת לאחיו השני אבל הכא כולהו אחין אסירי בתרוייהו: **ולימא ליה.** רבי יוחנן לר"ל חייבי לאוין נינהו האחין על חלוצה זו שחזרה ונפלה לפניהם ולא קיימא עלייהו בכרת דהא איהו פליג עליה דר"ש בן לקיש לקמן ואמר בין שאר האחים בין החולץ אין חייבין על החלוצה כרת ולא על הצרה כרת: **וחייבי לאוין בני חליצה ויבום נינהו.** כלומר זקוקה היא להתייבם ואין איסור לאו פוטרה מן החליצה דהא מאחות אשה ילפינן שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת והלכך לא מצי למיתנייה במתני': **על הצרה.** אם היתה לה צרה ונפטרה בחליצתה של זו דכתיב בית חלוץ הנעל בית אחד הוא חולץ ואין חולץ שני בתים (ד) ואותה צרה חמורה לעמוד על כולן באיסור אשת אח בכרת שנפטרה מהן כדמפרש טעמא: **כדקיימי קיימי.** באיסור אשת אח: **ור' יוחנן.** אמר לך מי איכא מידי דמעיקרא אי בעי האי את חלץ ואי בעי האי את חלץ שהרשות ביד כולן ולענין צרתה נמי (ה) מעיקרא אי בעי להאי חליץ ואי בעי להאי חליץ והשתא משום דחליץ חד לחדא קאי על צרה בכרת וכן אחיו על כולהו בכרת: **האי שליחותא דידהו עבד.** דמעיקרא היה הרשות ביד כולן וכן היא שליחותא דצרה עבדה וכי היכי דהוא עלה בלא יבנה כן על צרתה בלא יבנה וכן האחים על שתיהם: **אמאי צריכה חליצה.** נהי נמי דקידושין תפסי בה דליתו לא קאי עלה בכרת מיהו כשמת תיפטר ותצא מן האחים משום ערוה הואיל ובכרת היא עלייהו: **עמד אחד מן האחין וקדשה.** שלא קדשה החולץ אלא אחד מן האחין: **אין לה עליו כלום.** דאין קידושין תופסין לו בה ואינה צריכה הימנו גט דאין קידושין תופסין בחייבי כריתות: **סיפא אתאן לרבי עקיבא.** ורישא רבנן ומיהו חייבי לאוין הוא דברי הכל: קשיא

מתני' סבר דאפי' בחייבי לאוין דשאר קידושין תופסין מדקתני שש עריות ולא קתני מ' עריות גרושתו ומלוגתו דאם היו יכולות לינשא לאחיו היו פוטרות צרותיהן בחייבי כריתות כיון דאין קידושין תופסין אלא ודאי קידושין תופסין בהו ולהכי לא שייך למיתנינהו דאפי' היו יכולות לינשא לאחיו לא היו פוטרות צרותיהן ועוד יש לדקדק מדנקט אנוסת אביו שהיא אמו ולא נקט אנוסת אביו סתם וא"ת כיון דמתני' סבר כרבי יהודה דאסר באנוסת אביו א"כ ע"כ סבר נמי דאין קידושין תופסין בחייבי לאוין דהא בהא תליא כדמוכח בסוף החולץ (לקמן דף מט. ושם) דמפרש טעמא דר"ע דאמר יש ממזר מחייבי לאוין משום דסבר לה כרבי יהודה דמוקי לא יגלה באנוסת אביו וסמיך ליה לא יבא ממזר וא"כ למתני' נמי הוי ממזר וכל היכא דהוי ממזר אין קידושין תופסין כדמוכח בכמה דוכתי וי"ל דאע"ג דמתני' מוקמה לקרא באנוסת אביו מ"מ לא הוי ממזר כמו לרבי יהושע דמוקי לא יגלה בשומרת יבם של אביו אפ"ה סבר דלא הוי ממזר אלא מחייבי מיתות ב"ד ודרשינן מלא יקח דהוי חייבי מיתות ב"ד עד לא יגלה דהוי חייבי כריתות הוי ממזר ולא חייבי כריתות וה"נ לתנא דמתני' מלא יקח עד לא יגלה שהוא חייבי לאוין הוי ממזר ולא חייבי לאוין בכלל:

לפי (ו) שאינן בצרת צרה. הקשה הר"ר משה כהן לר"ש איתא בצרת צרה כגון שנולדו אחים להן אחר שחלץ ליבמתו וקדשה דלא קיימין עלה בלא יבנה כדאמרינן לקמן בסמוך ולוי איירי בפלוגתא כיון דקתני אנוסת אביו גבי שש עריות בסיפא דהיינו כרבי יהודה וי"ל דבפלוגתא דלא סבר לה לא קמיירי כדפי' לעיל ולוי לא סבר כר"ש באשת אחיו שלא היה בעולמו:

החולץ ליבמתו וחזר וקדשה. וליכא למימר דנקט וחזר וקדשה לאשמועינן דהוא אינו חייב על החלוצה כרת אבל לאו איכא לפי שקדשה דאמרינן בקידושין (דף עח.) מודים בממזיר (ז)גרושתו שאם קידש ולא בעל שאין לוקה דרך בנין בית אסרה תורה אלא נקט קדשה משום דאם מת פליגי רבי יוחנן ור"ל אם זקוקה ליבם לאחיו אי לאו ולא נקט וחזר ובא עליה דבהא לא פליגי רבי יוחנן ור"ל דלכולי עלמא אינו חייב על החלוצה כרת וה"ה דהוה מצי למנקט וחזר ובא עליה אחד מן האחין: **איהו הוא דקאי בלא יבנה.** אי לא הוה כתיב לא יבנה הוה אמינא דאפילו הוא על החלוצה בכרת והשתא אייתר לא יבנה לנתקה מכרת ללאו אבל אחין וצרה כדקיימי קיימי ולא קאי לא יבנה עלייהו ותימה דבהחולץ (לקמן דף מד. ושם) משמע דלא אייתר קרא דלא יבנה אלא איצטריך דלא לחלוץ לחדא ולייבם לחדא דהתם פריך אמתני' דמי שהיה נשוי ב' נשים כו' ולייבם לתרוייהו אמר קרא בית אחיו בית אחד הוא בונה ואינו בונה שתי בתים ולחלוץ לתרוייהו אמר קרא בית חלוץ בית אחד הוא חולץ כו' ולחלוץ לחדא ולייבם לחדא אמר קרא אשר לא יבנה וכו' ולייבם לחדא ולחלוץ לחדא אמר קרא אם לא יחפוץ הא אם חפץ מייבם וכל שאינו עולה לייבום אינו עולה לחליצה ומיהו אית ספרים דלא גרסינן להו ואף לספרים דגרסינן איכא למימר דכי משני בתר הכי הא חפץ מייבם וכל שאין עולה לייבום כו' תו לא איצטריך לא יבנה דלא ליחלוץ לחדא ולייבם לחדא דכיון דאין עולה לחליצה דאין חולץ שתי בתים אינו עולה נמי לייבום והשתא אייתר לא יבנה לנתק מכרת ללאו וכפ' ד' אחין (לקמן דף כו.) דקאמר אי דמייבם והדר חליץ ה"נ אלא דלמא חליץ ברישא והדר מייבם וקם ליה בלא יבנה התם היינו אליבא דרבי יוחנן דמוקי לא יבנה נמי אצרה אבל לר"ל קם ליה בכרת: **וליתני** לר"ע אין לו עליו כלום. תימה דבפרק המדיר (כתובות דף עה:) איכא כי האי גוונא דתנן היו בה מומים ועודה בבית אביה האב צריך להביא ראיה נכנסה לרשות הבעל הבעל צריך להביא ראיה ומסיק בגמרא דרישא ר' יהושע וסיפא ר"ג ולא פריך ולימא לדברי ר"ג נאמנת ועל הבעל להביא ראיה ולא הוה צריך למיתני תרי בבי:

מאן

מסורת הש"ס

א) [לקמן נג.], ב) [לקמן מ: נג.], ג) [לקמן נג.], ד) [לקמן נג: סט. נב: כתובות כט: קידושין סז. סח. סוטה יח: סנהדרין נג. תמורה כט:], ה) [דברים כה], ו) ס"א הנעל.

◆

גליון הש"ס

גמ' לפי שאינה בצרת צרה. לעיל דף ג ע"ב:

◆

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואי בעי להאיא חליץ ואי בעי להאיא חליץ והשתא קאי: (ב) שם לדברי ר"ע אין לה עליו: (ג) רש"י ד"ה ללוי וכו' ר' יהודה היא ובדיק: (ד) ד"ה על הצרה וכו' אותה צרה חמורה הימנה לעמוד וכו' משנפטרה מהן: (ה) ד"ה ור' יוחנן וכו' דמעיקרא אי בעי להאיא חליץ ואי בעי להאיא חליץ: (ו) תוס' ד"ה לפי שאינה בצרת וכו' כגון שנולדו לו אחין אחר:

◆

מוסף רש"י

לר"ע דאמר אין קידושין תופסין בחייבי לאוין. אין קידושין תופסין לאשה האסורה על המקדשה בלאו, ורבנן פליגי עליה ואמרי בחייבי כריתות היא דלא תפסי אבל בחייבי לאוין תפסי (סוטה יח:) כבחולץ (לקמן מד:) כבריתא הממזיר גרושתו ר"ע אומר אין לה בה קידושין (כתובות כט:). או: דקתני (לקמן נ:) חלץ ועשה בה מאמר אין לאחר חליצה כלום, כלומר אין המאמר תופס בה דקם ליה השתא בלא יבנה ואמר בגמ' (נב:) תניא רבי אומר אין הדברים הללו אמורים אלא לדברי ר"ע שהיה עושה חלוצה כערוה (קידושין סח.).